

Presentació

Resulta difícil definir quins són els trets característics o simplement diferencials de la pedagogia catalana, sempre partint de la idea que quan parlem d'història de la pedagogia pensem, especialment, en una història que comença a la segona meitat del segle XVIII, quan la pedagogia comença a adquirir entitat pròpia tot i continuar, en part, vinculada a la filosofia.

Malgrat que, des de la segona meitat del segle XVIII, el nostre país ha estat obligat a escolaritzar els deixebles en la llengua oficial de la monarquia, és a dir, en castellà, en un moment que les elits del país proclamaven que la nostra llengua es podia considerar morta com a llengua de cultura, el català ha estat sempre present a casa nostra com a llengua col·loquial i les reivindicacions a favor que esdevingui llengua escolar, minoritàries o qualitativament importants, s'han perpetuat al llarg de la nostra història dels darrers dos-cents cinquanta anys.

Tot i que aquesta problemàtica apareixerà en diversos moments d'aquest estudi, aquesta no és, ni de bon tros, la màxima preocupació del treball. Crec sincerament que, en tot moment, sobretot a partir de la segona meitat del segle XIX, la preocupació de molts educadors catalans ha estat conèixer allò que passava en el terreny educatiu més enllà de les nostres fronteres i intentar aplicar-ho al nostre país.

Altrament, no hem d'oblidar que, d'ençà de l'establiment al territori espanyol d'un estat modern, més o menys perfeccionat, el fet de pertànyer a aquest estat ens ha condicionat, si més no legalment, sobretot a mesura que aquest estat ha anat adquirint la majoria d'edat. Aquesta incidència ha anat més enllà del fet simplement legal i, en determinades èpoques, els avenços pedagògics que han tingut lloc a la resta de l'Estat han incidit d'una manera clara en la nostra evolució en el món educatiu i fonamentalment pedagògic.

Penso, a més, que eren necessàries unes pinzellades de l'evolució del nostre món escolar durant el segle XIX, una avantsala d'allò que començaria a passar a partir de l'entrada del segle XX i fins al 1939, el moment àlgid del món pedagògic català. Així, doncs, el llibre

s'inicia amb un capítol introductori que fa referència als trets rellevants del nostre món pedagògic. Heus aquí, doncs, explicat a grans trets, el mòbil que m'ha portat a escriure i presentar aquest treball i primordialment el seu títol. El llibre, però, no es limita a parlar de les influències foranes, sinó que em veig obligat, per facilitar-ne la comprensió, a parlar, tot i que molt esquemàticament, de l'evolució educativa i pedagògica, situant-la en el context sociopolític, socioeconòmic i sociocultural anterior al segle xx.

Després del primer capítol introductori, el llibre consta de tres parts: les dues primeres vénen determinades per un criteri eminentment polític, el final de la guerra dels tres anys 1936-1939. La meua experiència en el camp de la història de l'educació m'ha portat al convenciment que les divisions polítiques no sempre són vàlides a l'hora d'estudiar l'evolució educativa i primordialment pedagògica, però el final de l'esmentada guerra és tan decisiu en tots els móns: polític, social, cultural i evidentment educatiu, que no veig cap altra solució que aquest tipus de divisió. Quant a la tercera part —ja n'explicaré els motius en el seu moment—, està dedicada a l'educació femenina al llarg de tot el segle xx.

La primera part comença amb una petita història de l'evolució escolar al nostre país, amb una especial atenció a la problemàtica de la llengua. Quant a la segona part, però, presenta una altra característica; tot i començar amb una evolució politicoeducativa general, se succeeixen dos tipus d'estudis: un que parla del món oficial i un altre que ho fa dels intents de resistència i de recuperació d'una tradició que havia quedat totalment escapçada pel poder de les armes.

Respecte als estudis que ens parlen de la recuperació d'una tradició, vénen determinats, en bona part, pel fet que els nostres educadors que estaven a favor de la recuperació no han entès, o no han entès prou, que calia anar més enllà de la recuperació de la tradició anterior i situar-nos completament en un món totalment nou que no tenia res a veure amb el del període anterior a la Segona Guerra Mundial. A partir, més o menys, dels anys setanta de la passada centúria, algunes institucions, com ara les universitats o altres corporacions, s'han proposat recuperar la idea d'intentar beure en la millor tradició, en general, europea i americana.

Incloc, també, una tercera part que comprèn dos capítols que dedico a la problemàtica de l'educació de la dona, atès que, durant la major part del segle xx, es desenvolupa totalment al marge de l'educació masculina, d'acord amb una clara discriminació en un món dominat totalment pels homes.

D'altra banda, al començament de les dues parts i dels dos capítols finals, es fa referència als diferents temes que es tractaran en cada cas i a les divisions específiques que es tindran en compte. El llibre

es clou amb un epíleg on intento esbossar una mena d'exposició de motius un cop acabat el treball.

Per a l'elaboració d'aquest estudi, m'he servit, en algunes ocasions, de fragments que jo ja havia publicat i que, en la major part d'ocasions, he intentat adaptar als coneixements que tenim actualment o, si més no, als que jo he pogut adquirir al llarg de la meva dedicació a la història de l'educació.

Capítol introductori

Trets rellevants del període anterior al segle xx

UNA PRECISIÓ PRÈVIA

Pel que fa a aquest capítol introductori, no es tracta primordialment de presentar un breu resum del món polític i pedagògic d'aquests anys, sinó de donar una ullada a les relacions que s'estableixen amb les associacions culturals i intel·lectuals de fora del país i, sobretot, amb els establiments docents dels diferents sectors de l'ensenyament i demostrar que, a partir d'un determinat moment, amb alts i baixos, es manifesta un contacte continuat amb el món exterior que ens ajuda a entendre l'empenta que aquesta relació experimentarà a partir dels primers anys del segle xx.

EL MARC POLITICOECONÒMIC GENERAL

Fins al triomf de la reforma liberal

Fonamentalment, situo aquests precedents a partir dels canvis que s'esdevingueren arran de la reforma que tingué lloc en l'estructura educativa de l'Estat espanyol des del triomf de la revolució liberal. Malgrat tot, no podem oblidar que, a finals del segle xvii, Catalunya començava a mirar més enllà de les fronteres de l'Estat, és a dir, que el nostre país estava ja a l'aguait de determinats processos que, en el món de les idees, s'estaven gestant en diferents països europeus.¹

Ateses les característiques d'aquest treball dedicat al món pedagògic del segle xx, es tracta, en aquest apartat, de facilitar quatre idees sobre els canvis polítics i econòmics que s'esdevenen a partir del començament de la Il·lustració, que, al Principat, hem de situar

1. No es tractava únicament de determinades reivindicacions econòmiques prou conegudes, sinó de diverses manifestacions de caire artístic i cultural i fins i tot educatiu que s'observen a finals del segle xvii i principis del xviii especialment a la Cort de Carles III de Catalunya o de casos particulars dels quals posaré com a exemple la nissaga Salvador de farmacèutics i botànics i quasi paral·lelament Feliu de la Penya.

a partir de la mort de Felip V, amb una clara incidència en el món educatiu.²

Malgrat el trencament provocat per la Guerra de Successió, especialment el desmembrament polític i l'anorreament cultural del Principat durant el regnat de Felip V, hom inicià un nou desvetllament a la segona meitat del segle XVIII, en un moment en el qual s'operen canvis en el món polític a tot l'Estat i que, al nostre país, incideixen especialment en el terreny econòmic.

Aquesta nova situació originà que els catalans tornessin a observar què passava a Europa, que vivia episodis de grans mutacions. Dins aquest procés de desenvolupament econòmic i social, s'observen intermitències derivades primordialment dels esdeveniments polítics, a vegades a causa de les guerres, especialment de la Guerra de Successió, la Guerra Gran, les guerres amb Anglaterra i la Guerra del Francès i, en altres casos, a causa de la persecució política i, de manera especial, en els períodes absolutistes, sobretot al segon.

Malgrat la prohibició de comerciar amb Amèrica, ja abans de la pragmàtica de Carles III del 1778 que trencava el monopoli de Castella i que obria les portes al nou continent als pobles de la Corona d'Aragó, els catalans hi havien iniciat el comerç.³ A mesura que avançava el segle XVIII, les contradiccions entre la política de modernització de l'Estat, coneguda com a Despotisme Il·lustrat, i la realitat d'un poble que passava gana s'evidenciaven cada vegada més. Tot i això, la burgesia comercial catalana, que s'havia enriquit amb el comerç exterior, i l'emergent burgesia industrial acceptaven, amb més o menys recels, l'estructura política i social de l'Antic Règim.

Cal consignar que els il·lustrats, a escala global, no preveien, com a mínim en tota la seva amplitud, les dificultats que havien de superar per tal de fer efectives les reformes proposades. En aquest sentit, els beneficiaris del vell sistema es constituïren en importants grups de pressió que es resistien a perdre llurs privilegis. Altrament, la pràcticament nul·la participació d'una societat poc estructurada, probablement per manca de canals, no donà el suport necessari a les esmentades reformes, si exceptuem alguns estaments.

Com a conseqüència de la Revolució Francesa, que s'iniciava l'any següent a la mort de Carles III, es va esdevenir una important marxa enrere. S'enfonsà el paradigma dels il·lustrats i la seva política quedava, en bona part, paralitzada, acció que s'havia de materialitzar al marge

2. En altres contrades de la monarquia, especialment a la Cort i al seu entorn, la Il·lustració o la Preil·lustració s'ha de situar ja durant el regnat de Felip V. Cal recordar sobretot l'establiment de la Real Academia Española el 1714. Al Principat, cal tenir en compte que, a partir dels anys trenta del segle XVIII, s'inicia el que es coneix amb el nom d'etapa preindustrial.

3. El comerç americà es vehiculava primer a través del port de Lisboa i després del de Cadis.

d'un poble que vivia en condicions deplorables. Les manifestacions externes de la crisi quedaran reflectides en la Revolta de les Quintes i sobretot en l'episodi dels Rebomboris del Pa, pocs mesos abans de la presa de la Bastilla, protesta barcelonina que tenia poc a veure, conceptualment, amb el que estava succeint al país veí.

A Catalunya, arran del contacte amb els exiliats francesos que arribaren al nostre país a conseqüència de la Guerra Gran, hom començà a prendre consciència de l'existència de noves realitats, tot i que els nousvinguts eren, en general, aristòcrates i clergues que fugien de la Revolució. En el cas català, aquest canvi afectarà un grup reduït de persones, vinculades directament o indirecta a la nova burgesia que, a la llarga, va esdevenir decisiva.

El xoc de la Guerra del Francès i del període constitucionalista, tot i el retorn a l'absolutisme i la censura subsegüent, posà sobre la taula la incapacitat del vell sistema d'adaptar-se als nous temps, amb la qual cosa les noves forces emergents començaren a qüestionar l'entramat politicoideològic de l'Antic Règim. Tal com planteja Fontana, la restauració de l'absolutisme el 1814 portà a la conscienciació de la burgesia catalana. Caldria, però, que els esdeveniments dels anys 1814-1820 posessin sobre la taula la imperiosa necessitat d'una reforma real.

A partir d'aquest moment, durant el Trienni Liberal (1820-1823) es va plantejar, per primera vegada, un canvi en profunditat en un nou context que venia determinat per la instauració de la llibertat de premsa, fet que facilità que nous grups ideològics sortissin a la palestra. Les lluites internes entre reformistes i revolucionaris i la manca de participació de la gent del camp, la població aleshores majoritària, oblidada pels revolucionaris, determinaren el fracàs del Trienni i el nou retorn a l'absolutisme.

Malgrat aquest fracàs, l'absolutisme ja no era viable econòmicament. Els esforços de la Corona per integrar al vell sistema determinats sectors, com per exemple alguns representants de la burgesia catalana, no van donar el resultat que s'esperava. Ja abans de la mort de Ferran VII, el 1832, quan començava la regència de Maria Cristina, s'inicià el desmembrament de la vella estructura, que s'acabà erosionant totalment, malgrat l'*impasse* que va representar la Primera Guerra Carlina (1833-1840).

Durant aquests anys, a les contradiccions que estaven en poder dels liberals, van néixer noves propostes radicals que tingueren una gran incidència en el període 1835-1837, però que acabaren essent neutralitzades pels liberals moderats, els quals varen establir un nou Estat amb connivència dels sectors de l'Antic Règim més disposats a acceptar el nou liberalisme.

Aquests liberals, tot i la seva radicalització inicial davant del conjunt de forces que defensaven l'Antic Règim, partien de la premissa que

la industrialització era un bé que calia preservar i, quan va tenir lloc primer l'incendi de la fàbrica Bonaplata i més endavant les revoltes de la Jamància i de les selfactines, s'anaren arrenjerant amb el nou sistema, adoptant actituds menys radicals, amb el benentès, però, que ja s'havia aconseguit una reivindicació essencial per a la nova burgesia: la institucionalització de la propietat privada, en la qual les desamortitzacions van jugar un paper important.

Així, doncs, arran dels canvis polítics que tingueren lloc en aquells anys i amb la coronació d'Isabel II i l'aprovació de la Constitució del 1844, la burgesia catalana, que havia impulsat els canvis des de la segona dècada del segle XIX, acceptà el nou statu quo. A partir d'aquest moment, les propostes de canvi aniran a parar a unes altres mans. Els esdeveniments revolucionaris suara esmentats ens situen en un nou context sociolaboral en què els joves liberals ja no figuren a l'avantguarda.⁴

Les primeres aparicions a Catalunya d'aquests nous grups sorgiren, quasi cronològicament, amb l'aprovació de la Constitució del 1844, que va rebre el suport de les noves classes dirigents. Les reivindicacions, directament o indirecta, a favor del naixent moviment proletari anaren apareixent a mesura que la burgesia, aliada amb el poder central, es consolidava a Catalunya com a classe dirigent delegada, amb incidència especialment en el terreny econòmic.

Els canvis que s'esdevenen en el pensament educatiu i en l'educació, en general, entre el 1750 i el 1850

Després d'aquests precedents en relació amb el marc politicoeconòmic, presento, a continuació, aquesta breu introducció sobre el pensament educatiu, aproximadament entre el 1750 i el 1850. El meu interès, però, se centra sobretot en la segona meitat del segle XIX, i no pretenc altra cosa que oferir algunes pautes per comprendre la situació en què es trobava Catalunya, a nivell essencialment de pensament i de pràctica pedagògica, a principis del segle XX, època en la qual comença realment aquest treball.

Les Reials Acadèmies començaren a funcionar a partir del 1754⁵ i la Junta de Comerç fou establerta el 1758.⁶ Aquestes institucions

4. Hi ha molta bibliografia sobre el tema. Quant a les propostes econòmiques, són molt interessants les valoracions sobre el socialisme utòpic en el període 1835-1837. Vegeu LLUCH, 1973, p. 339-346.

5. Al marge de la creació de l'Acadèmia Desconfiada i del seu restabliment com a Acadèmia de Bones Lletres, l'Acadèmia de Medicina començava a funcionar el 1754 de forma extraoficial, tot i que a causa dels impediments oficials no va obtenir permís fins al 1772. En aquesta època, també es van establir l'Acadèmia d'Agricultura de Lleida, la Reial Acadèmia de Ciències i Arts.

6. En aquesta data, es creà la Junta i, el 1763, es van crear tres cossos de comerç: Junta, consolats i matrícula de comerciants.

estaven interessades a enviar gent a estudiar fora de l'Estat i a rebre a casa especialistes, per tal de conèixer les últimes novetats en el món de la ciència, de la tècnica i de la cultura i aplicar-les a l'Estat espanyol, tot i que també tingueren incidència a Catalunya.

El fet que aquest tipus de fenomen concret aparegués, en determinats casos, abans a Catalunya i al País Valencià que als llocs decisoris de l'Estat em fa la impressió que justifica que faci una petita incursió en l'esmentada influència, especialment en tot allò que pot tenir una relació, més o menys vinculant, amb el món pedagògic o simplement educatiu.

Els nostres il·lustrats anaren, generalment, un xic a remolc del que passava a la Cort. Val la pena assenyalar, però, que això no passava al País Valencià, que tenia una universitat, a València ciutat, capdavantera en aquest període. Malgrat tot, no podem oblidar que els plantejaments dels catalans, sobretot a partir del regnat de Carles III, seguint la tònica general i primordialment d'ençà del Trienni Liberal, atorgaren un paper central a l'educació en els processos de reforma, amb algunes especificitats pròpies.

En el camp de l'educació, la reforma il·lustrada es va fixar tres objectius: uniformització de l'ensenyament, modernització dels mètodes pedagògics i secularització de la cultura, proposta acceptada pels il·lustrats catalans, però amb algunes particularitats.⁷ Altrament, aquest projecte educatiu dels il·lustrats no comptava amb un programa definit d'aplicació a curt o a mitjà termini. Els plantejaments eren més aviat teòrics que no pas reals.

No tracto, doncs, de presentar, dins del context educatiu, períodes específics amb més o menys profunditat, com és ara la crisi de l'Antic Règim, l'emergència del liberalisme, la Revolució de Setembre o la Restauració, o corrents com el sensualisme, el naturalisme, el romanticisme, el positivisme..., sinó simplement oferir una síntesi dels períodes històrics i dibuixar molt esquemàticament les influències ideològicoeducatives o de caràcter pràctic que rep el nostre país en aquests anys.

Em limitaré, en aquestes primeres ratlles dedicades al període de la Il·lustració, a enumerar personatges i corrents filosòficoeducatius que jugaren un paper determinant en aquests anys. Ens trobem en un moment en el qual són uns personatges específics amb un determinat estatus els que marquen la pauta, atès que a la societat, dividida en estaments molt tancats, li resultava molt difícil que una bona part del poble pogués sobresortir.

7. Malgrat l'inici d'un procés d'integració a l'Espanya unitària, s'observa un marcat interès per recuperar la història de l'antiga nació catalana.

Aquesta il·lustració, com ja és conegut, va comptar a Catalunya, en els seus primers compassos i amb referència específica al camp de l'educació i de la pedagogia, amb unes quantes figures de primera fila: Baldiri Reixac, el bisbe Climent i els seus deixebles Josep Pau Ballot, Fèlix Amat i tot el grup de Tarragona, encapçalat pel bisbe Armanyà.⁸ Tots plegats constituïren una mostra feaent de la relació que es començà a establir amb tot allò que es generava més enllà de les fronteres de l'Estat espanyol, provinent generalment de França. Són prou conegudes les activitats d'aquests personatges i grups en el món educatiu per insistir en aquesta qüestió.

Únicament voldria precisar que, en tots els casos citats, la relació amb el món exterior és determinant. Tot i que la influència de les escoles de Port Royal sobre Baldiri Reixac encara s'està discutint avui dia, atès que el jansenisme del bisbe Climent, tot i algunes coincidències, fou desmentit pel propi prelat, probablement per raons òbvies, en ambdós casos s'observa una clara incidència d'algunes experiències que s'havien portat a terme, amb més o menys èxit, a les veïnes França i Suïssa.⁹

L'escola pestalozziana que s'instal·là a la capital tarragonina, la primera que es va establir a tot l'Estat, va néixer per casualitat a Tarragona al marge del seu context social.¹⁰ Malgrat tot, també és prou conegut que aquesta escola es va trobar en un ambient cultural força interessant des de diversos angles, tots ells directament relacionats amb el món educatiu, en què hi havia un grup determinat de persones que saberen comprendre i assumir la importància de l'experiència.¹¹

Pel que fa a Josep Pau Ballot, la seva trajectòria està evidentment relacionada amb els moviments pedagògics que hi havia aleshores a Europa. Sense menystenir l'experiència tarragonina, hem de creure que Ballot coneixia a bastament, per altres conductes, el moviment pestalozzià que va començar a estendre's per Europa a principis del segle XIX. Aquest educador català va mostrar un bon coneixement de les idees pedagògiques del seu temps, en les quals el naturalisme rousseaunià i l'ensenyament individualitzat van jugar un paper remarcable.

8. Estic pensant en individus o grups molt relacionats amb el pensament pedagògic de la seva època; si em referís al món educatiu en general, la relació hauria de ser bastant més llarga.

9. Entre l'àmplia bibliografia sobre aquesta qüestió, recomano com a plantejament a discutir l'article d'Ernest Lluch «Una dotzena de qüestions jansenistes»: vegeu LLUCH, s. d., p. 291-301.

10. Recordem que aquesta experiència fou portada a terme per Francesc Voitel, un militar suís que era a Tarragona amb el seu regiment. Es tractava d'un gran admirador de Pestalozzi que havia visitat l'escola de Burgdorf.

11. Hi ha molta bibliografia que fa referència al clima que es visqué durant aquest període a la ciutat de Tarragona. A tall d'exemple, vegeu LLUCH, 1973, p. 146-160.

S'evidencià clarament que les idees politicosocials dels il·lustrats de l'Estat espanyol, inclosos els catalans, i dels que podríem considerar pseudoil·lustrats vinculats al món de l'ensenyament començaren a quedar ultrapassades a principis del segle XIX, almenys com a corrents d'avantguarda. Cal no oblidar, però, el cas específic de Ballot, que publicà en aquest període la primera gramàtica catalana moderna i presentà, poc abans de morir, un pla d'ensenyament de concepció molt moderna.¹²

La complexitat de l'època, que s'inicià amb la Guerra Gran i desembocà en la Guerra del Francès, ens mostra que, malgrat el que acabo d'indicar, perviuran reminiscències del pensament educatiu de l'Antic Regim. En tenim prou exemples durant la Guerra del Francès, com les concepcions expressades per la majoria de professors de la Universitat de Cervera on, durant aquests anys i en el primer període absolutista, trobem expressions del pensament escolar fins i tot anterior a l'arribada del bisbe Climent a Barcelona el 1768.¹³

Cal tenir molt present el que probablement van representar algunes càtedres de les acadèmies i de la Junta de Comerç i allò que discutien els joves de la Sociedad Filosófica. Se'ns ofereix, doncs, un nou panorama en el qual resulta, si més no, sorprenent el gir de cent vuitanta graus que va fer el pensament escolar entre el 1808 i el 1820 i que començà a manifestar-se públicament durant el Trienni Liberal (1820-1823).

No podem oblidar que des de final del segle XVIII i principis del XIX, i probablement d'una manera més evident des del primer període absolutista 1814-1820, l'educació va començar a esdevenir un bé de consum, a causa sobretot de l'augment de la demanda, especialment a la ciutat de Barcelona.

A més de la restauració de la Universitat de Barcelona, reivindicació reiterada des de mitjan segle XVIII i finalment acceptada pel Govern central, s'observen altres canvis, gràcies a la nova situació política, entre els quals destaca la llibertat de premsa. D'altra banda, es formularen noves propostes de les quals ens n'interessaven especialment tres:

—En el terreny legislatiu, la divisió de l'ensenyament en tres graus: primari, mitjà i superior, d'acord amb la concepció de l'existència de tres classes socials.¹⁴ Aquest nou marc, després d'una sèrie de giragonses, quedà totalment definit el 1857 amb la Llei Moyano.

12. L'activitat de Josep Pau Ballot durant la Guerra del Francès se centrarà en el treball que portarà, ja un cop acabada la guerra, a la publicació de *BALLOT*, 1814. Altrament, poc abans de morir va publicar un pla d'educació: *vegeu* *BALLOT*, 1820.

13. *Vegeu* *MERCADER I RIBA*, 1954.

14. Amb la regularització dels estudis de magisteri, a partir dels anys quaranta, els textos per als estudiants partien sempre d'aquesta idea.

—En el camp teòric, una sèrie de propostes, però sense resultats pràctics, a favor de la igualtat entre nois i noies a l'ensenyament. Aquesta reivindicació, que té lloc durant el Trienni Liberal, no començarà a fer-se efectiva fins al cap d'uns cent cinquanta anys.

—A nivell pràctic, el que representà la implantació de l'ensenyament mutu. Es tracta d'un canvi de cent vuitanta graus quant a la concepció de l'extensió de l'ensenyament a les classes populars, que uns quants anys abans interessava a molt poca gent.¹⁵

El segon període absolutista (1823-1833) fou una època d'un gran control polític i ideològic que comportà a Catalunya, i sobretot a la capital catalana, la dura repressió del capità general Espagnac, conegut popularment com a comte d'Espanya. Aquesta persecució obligà molts liberals a exiliar-se. Es va tractar d'un parèntesi o d'un ajornament de la reforma liberal. Quant a perspectiva històrica, aquesta persecució no resultà tan negativa com pugui semblar a primer cop d'ull, com podrem veure a continuació.

L'estada a l'estranger d'aquests constitucionalistes, generalment a França i al Regne Unit, va propiciar que els exiliats, una mena d'elit intel·lectual, científica i tècnica, al seu retorn donessin fruits en el camp de l'ensenyament.¹⁶ Cal tenir en compte que, gràcies a tractar-se d'un període relativament curt, van tornar al país amb una nodrida experiència.

Aquest retorn dels exiliats jugà un paper decisiu i positiu en diversos aspectes de la vida social de Catalunya, tant en el món industrial com en l'acadèmic, sobretot pel que fa a la formació dels mestres. Per exemple, Pablo Montesino, oriünd de Zamora, d'idees liberals, durant el segon període absolutista es va haver d'exiliar al Regne Unit i, després de familiaritzar-se amb els nous mètodes d'ensenyament, al seu retorn a la capital de la Corona ocupà diversos càrrecs a la Direcció General d'Instrucció Pública.

Montesino, amb el seu *Manual para los maestros de escuelas de párvulos* (1840), jugà, durant pràcticament tot el segle XIX, un gran paper en l'expansió d'aquesta mena d'escoles. Altrament, fou el primer director de l'Escuela Normal Central establerta per Antonio Ros de Olano, d'ascendència catalana, el 1835. Aquest centre educatiu començà la seva activitat el 1838 seguint el model francès establert per Lakanal el 1809.

La primera promoció de mestres amb títol va estar formada per dos individus de cada una de les províncies creades el 1833 i fou

15. Hi ha molta informació sobre la implantació d'aquest mètode a Catalunya, especialment durant el Trienni Liberal. A tall d'exemple, vegeu SÁENZ-RICO URBINA, 1973.

16. Es tracta de qüestions que van tenir conseqüències a nivell governamental, però que també afectaren el nostre país.

finançada per les diputacions provincials. Aquests mestres, un cop obtingut el títol, havien de promoure una escola normal a les capitals de província respectives, amb l'ajut econòmic de les diputacions.

A Catalunya, la Diputació de Lleida la va establir el 1841; la de Tarragona, el 1843, i la de Girona, el 1844. A Barcelona, la Normal es va establir el 1845 com a centre privat. Un any més tard, la Diputació se'n va fer càrrec i aleshores va esdevenir un centre públic. Uns anys més tard es crearen, també, escoles normals femenines.

La contribució de Montesino a través de l'Escola Normal Central fou important en el sentit de crear, entre els seus alumnes, una curiositat envers la nova pedagogia que ell havia conegut a la Gran Bretanya. D'altra banda, renovà, segons sembla, l'interès per l'obra de Pestalozzi, que havia adquirit gran predicament, com ja he indicat, a principis de segle.¹⁷

Dins un altre marc específicament català, el triomf de la Revolució del 1835 significà l'aparició d'un món totalment nou que potser ja es covava en la clandestinitat durant el segon període absolutista. A més de la restauració definitiva de la universitat, hi ha dos corrents que prenen una gran volada: d'una banda, el Romanticisme, que tindrà influència en el món cultural al llarg de tot el segle dinou, i, d'altra banda, el socialisme utòpic, que tot i la seva poca durada marcarà un abans i un després quant a les preocupacions socioescolars.

Tot i que se'ns presenten dos corrents vinculats al socialisme utòpic: el saintsimonisme i el fourierisme, hi ha moltes coincidències per intentar en un breu repàs endinsar-nos en els seus aspectes diferencials. Aquests corrents trobaren en alguns liberals un brou de cultiu per a la seva expansió. Pel que fa al Romanticisme, que tindrà força incidència a nivell cultural i sobretot pel que fa a la recuperació de la llengua,¹⁸ la seva incidència sobre l'educació seria, en aquests anys, pràcticament nul·la.

Aquests joves liberals, influenciats pel socialisme utòpic francès, preconitzaven primordialment: educació universal, evidentment limitada als homes; igualtat davant l'educació; laïcisme, que havia començat a tenir un cert pes social, i naturalisme i ensenyament integral. A més, feien propaganda per tal que els capitalistes invertissin en l'educació dels proletaris. Altrament, s'observa una important preocupació per conèixer la realitat social de l'ensenyament elemental.¹⁹

17. Sobre aquest projecte, vegeu MONTESINO, 1841, p. 83-84.

18. Tot i que la majoria de les reivindicacions lingüístiques i culturals insistien en la independència cultural i lingüística, però no pas en la política, trobem més d'una proposta més radical.

19. En aquest afer, hi jugarà un paper important Laureà Figuerola, a qui, després d'estudiar per mestre a Madrid, la Diputació de Barcelona encarregà un estudi sobre la realitat socioescolar de la província, aspecte prou conegut.